

Bod Péter levelei.

— Felolvasatott a szakosztálynak 1907 április 24-iki ülésén. —

Bod Péter ismeretes leveleit, legújabb életrajzírója, Sámuel Aladár, röviden felsorolta s tartalmukat is vázolta.¹ Számuk akkor mindössze hétre ment. Annál nagyobb lehetett örömünk, midőn Széki Gr. Teleki Lászlónak (a gyömrői) az 1906. év őszén az Erdélyi Nemzeti Múzeumban elhelyezett levéltárából a rendbehozatal után a mintegy 3000 darab történelmi és irodalomtörténeti külön választott oklevél és misszilis közül Bod Péternek is harmincz magyar levele került ki. Ezekből 21 Széki Gr. Teleki László kormányiszéki tanácsosnak, 4 a feleségének Ráday Eszter grófnőnek, 5 idősebb Teleki Ádám gr. tábornoknak szól. A további kutatás folyamán az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárának törzsgyűjteményéből előkerült egy Szilágysomlyói Halmágyi Istvánnak — a naplóírónak — szóló igen becses latin levele, majd ifj. Biás Istvánnak, a Teleki nemzetség marosvásárhelyi levéltárnokának buzgalma még 7 darabbal járult a becses sorozat kiegészítéséhez. Ezekből hat magyar, egy latin nyelvű. Kettő a fiatal Teleki Sámuel grófhoz, a későbbi kancellárhoz és könyvtáralapítóhoz, négy ennek tanítójához Léczfalvi Orbán Péterhez, a latin nyelvű pedig a tudós Cornides Dánielhez szól. Együtt csaknem húsz évi időközben, 38 levél.² Belőlük Bod Péternek, mint levélírónak tiszta képe rajzolható s összeköttetéseire látókörrünk tágul és világosabb. Mindenképpen érdemesek arra, hogy irodalomtörténetünk e nagynevű erdélyi úttörőjének emlékezetére napvilágot lássanak.

A publikáció célja nem lehet részletes méltatás. Így csak jelezzük, hogy kik azok, akikhez levelei szólnak és miféle viszonyban voltak Boddal s csak jelezzük a levelek jelentőségét is.

A Teleki-család már említett tagjai nevét Bod műveiből, vagy életrajzaiból mind ismerjük. Teleki László grófról tudjuk, hogy 54 frrtal járult az 1748-ban megjelent Szent Bibliának *Históriája* II. kiadásához, s ugyanő 1749-ben a feleségével 50 frrt adott a Szent Judás Lebbeus

¹ Felsőcsernátoni *Bod Péter* élete és művei. 1899. 219—20. l.

² 1749 januárius 28-tól egészen 1768 július 2-ig.

kinyomatására. Felesége, Ráday Eszter grófnő, 1763-ban a szövés-fonás után szerzett jövedelméből 12 hollandus aranynyal segítette a *Synopsis Juris Connubialis* kiadását. Az 1766-ban megjelent *Smyrnaei Szent Polykárpus* csaknem egész sajtó-költségét ő hagyományozta. Abban az évben nyomatta ki Bod felette tartott halotti beszédét. Id. Teleki Ádám gróf hasonlóképp méczénásai közé tartozott. A *Magyar Athenás* kiadásában segítette 60 m. forinttal.¹ A fiatal Teleki Sámuel gróf, László öccse unokatestvéreivel már 1766-ban azok közt van, kiknek a *Magyar Athenást* ajánlja.

Ugy látszik, hogy itt bemutatandó másik három levelezőtársával is a Telekiek révén jutott közelebbi érintkezésbe. Közülök Halmágyi István² a Teleki László gr. legidősebb fiának, Pálnak volt a német akadémiákon útitársa. Halmágyi naplójából láthatjuk, hogy irodalmi ügyekben még írt hozzá és sajnálhatjuk, hogy csak egy levele maradt hátra ezekből.³

Id. Teleki Sándor grófnál, Czelnán volt nevelő a fiatal Teleki Sámuel gróf mellett Léczfalvi Orbán Péter is, a ki hét évig tanította az ifjú gróft.⁴ Végül Cornides Dániel, midőn Bod levelét írta hozzá, éppen annak a Teleki József grófnak volt titkára, kit előbb három évig Magyarigenben Bod tanított. E levelező kör tehát e néhány jóakaró, mívelt pártfogóból és a környezetükben élő három törekvő, tudós barátból áll. A levelezés tárgya nem sokoldalú s a levelek becse nagyon különböző.

A Teleki László grófhhoz szóló öt első levélnek a megszólításon és befejezésen kívül felét mindig a Bethlen Kata grófnőről való tudósítás teszi. Ezen kívül még három későbbi levelében ír nagy patronájáról s mindenik levele közvetlen tanúsága annak a határtalan hálának, tiszteletnek és ragaszkodásnak, melylyel e nagy asszony iránt viseltetett. Hat levelének lényege papságával függ össze, vagy ev. ref. egyházi ügyeket tárgyal. Kettőt túlnyomólag családi ügye s főleg az első felesége betegsége foglal le. Négyben a czelnai öreg Teleki Sándor grófról ír legtöbbit. A többiek vegyesek és apróbb ügyeket tartalmaznak.

Teleki Lászlónéhoz írott leveleiből egy tulajdonkép felesége szomorújelentése, egyikben pedig ennek temetését tudatja. A harmadikban a saját betegeskedéséről és újszülött fiáról ír s az utolsóban megköszöni a könyve kiadására juttatott pénzsegélyt.

¹ Sámuel Aladár id műve 93, 101, 150, 121 és 166 l. a jegyzetekben.

² Szilágyosomyói Halmágyi István a naplójában (Monumenta Hung. Hist. Scriptores 38. kötet.) sűrűn emlegeti. Teleki László grófhhoz külföldről küldött leveleiből több megvan az Erdélyi Nemzeti Múzeumban őrzött Teleki László-féle levéltárban.

³ Halmágyi naplója 570. l.

⁴ Ifj. Biás István közlése.

Az ld. Teleki Ádám grófhhoz szóló levelek közül az elsőben segítséget kér a magyarigeni zsinat terheihez. Kettőben a kendilónai uradalom megnyert hosszú peréhez gratulál; az a levele pedig, melyben Teleki Kata grófnő lakodalmára való meghívását köszöni meg, közvetlen hangjával és melegségével az egész sorozatból kiválik. Forma és fordulatosság tekintetében egyik legsikerültebb levele az, melyben pártfogójával a *Magyar Athenás* megjelenését tudatja.

Teleki Sámuel grófhhoz szinte a barát hangján szól, Léczfalvi Orbán Péterhez pedig a közeli jó ismerősén. Igazi tudós, irodalmi levél csak a Halmágyi és a Cornidesé. A Halmágyihoz szóló mintegy irodalmi program. Benne van a Dacia Literata, mondhatni a későbbi Athenás vázlatos tervezete. Cornidesét a benne részletezett erdélyi Korvin kodex ügye teszi nagybecsűvé. Egyik leveléből megtudjuk azt is, hogy Vay Kata, az özvegy matrona, a Magyar Athenás anyagának gyűjtésénél sokszor volt útbaigazítója. Látjuk, hogy stílusa leveleiben épen oly darabos, mint kiadott műveiben. Új tulajdonsága itt-ott felcsillanó humora, melylyel könyveiben, tárgyuknál fogva, nem találkozunk. Hangja udvarias, néhol kedveskedő. Leveleinek fő jellemvonása a közvetlenség. Ezt mindenütt megtaláljuk, ha örül, búsul, int, békéltet, csitít, kedveskedik vagy akár kioktat.

Örülhetünk, hogy levelei nem veszték mind el.¹

¹ A levelek közlésében tekintettel írójuknak az ortográfia kérdéseire is kiterjeszkedő munkásságára, az eredeti írásmódot tartottuk meg.

A levelek tulnyomólag ivalakúak. Van néhány negyedréttől is, — mint pl. a Halmágyihoz szóló. A Léczfalvi Orbán Péterhez címzett 21. és 37. számú levelek negyedív alakú czédulák.

Címzésük részint magyar, részint latin.

A Teleki László grófhhoz szólók közül magyar czíme van az 5. 8. 10. 24. 29. 38. számúaknak, latin az 1. 4. 15. és 17. számúaknak. Közülök az 1. 4. 29. 38. Szebenbe, a többi Kertzesorára van címezve. A 8. számúban a hely nincs kitéve; a 2. 3. 6. 7. 9. 13. 14. 16. 22. 23. és 25-ben a cím egyáltalában nem maradt meg.

A Teleki Lászlóhoz írott levelekből a 11. számúnak nincs címe. A 12. 28. és 30. számú magyar. Közülök Bod a 28-at Kertzesorára, a másik kettőt Szebenbe küldte.

Orbán Péteréi közül a 18. sz. latin, a 21. magyar. A 19. és 37-nek címzése nem maradt meg. A két előbbi Czelnára szól s a 18-ban Léczfalvi Orbán Pétert tréfásan a czelnai akadémia rektorának titulálja.

A Teleki Ádám gróf mind a négy levelének latin címzése van. A 32. számú levelet Bod kedveskedésből *Kendi-Lóna* helyett *Teleki-Lóna* ra címezte. A 31. számúnak nincs címe.

Teleki Sámuel 27. számú levele Utrechtbe latinul, a 36. számú Sárdra magyarul van címezve. Halmágyi és Cornides címzése csak a megszólításban maradt meg.

A *megszólítások* a következők:

1. *Teleki László grófhhoz* :

Méltóságos gróf úr, érdemem felett való jó patronusom vagy patronus uram, a 2. 4. 5. 6. 8. 10. 12. 13. 14. 16. 17. 25. és 38. sz. levélben.

I.

Teleki László grófnak.

Hévíz, 1749 januárius 28.

Tudván a Mgs. Gróf Urnak az itt való Mgs. Asszonyhoz való atyafiságát és szoros kötelességét, jó szível tudósítottam volna az ő Nga nyavalyája iránt, ha tudhattam volna Szebenben létét; de a tzelnai szövényes útnak meg gondolása attól megtartoztatott. Bele esett vala ő Nga a *Bethlen-Hidegbe* ÷ a Forró hidegtelelésbe; fekött is benne egy néhány napokon; de Isten kegyelméből már egy héttől fogva felkölt s naponként épül, étele is meglehetősen vagyon s a forróság is sokat remittalt. Ha olyas dolog adná magát elő, én kötelességemnek tartanám az urat tudósítani; minthogy látom, hogy az mgs. Gróf-asszony is úgy ragaszkodik Ngodhoz, mintha testvére volna.

Alázatosan köszöntöm a Mgs. Gróf-asszonyt, Ngod szive szerint való társát. A Mgs. Gróf-asszony után Ngod kedveseit, *Pál* Úrfit, a ki nevezetével emlékezzék meg Rádai Pál s Teleki Pálról, hogy azokat érje el. *József* úrfit, ki is Bethlen Miklóst tartsa előtte s igyekezzék a Tudo-

---

M. Gr. úr, érdemem felett való nagy és jó patronusom a 3 és 9 sz. levélben
 " " " " " " " patronusom a 7 és 23 sz. levélben.
 " " " " " " " fautorom az 1 sz. levélben.
 " " " " " " " jó uram a 15 sz. levélben.
 " " konsiliarius úr, érdemem felett való nagy patronusom a 22 sz. levélben.
 " " " " " " " patronus uram a 24 sz. levélben.
 " " " " " " " nekem érdemem felett való nagy és jó patronus uram a 29 sz. levélben.

2. Gr. Teleki Lászlónéhoz:

Mélt. Grófné, jó patrona asszonyom a 11 sz. levélben.
 " " érdemem felett való patrona asszonyom " 12 " "
 " " " " " " " jó " " " 28 " "
 " " " " " " " nagy és jó " " 30 " "

3. Teleki Ádám grófhhoz:

Mgs. Gróf generális és konsiliarius úr, minékünk jó patronus urunk a 26 sz. levélben.
 " " úr, jó és nagy patronus uram a 31 " "
 " " generalis úr, kegyes " " a 33. és 35 " "
 " római szt. birodalombéli gróf konsiliarius és generalis úr, nékem kiváltképpen való jó és nagy patronus uram a 32 sz. levélben.

4. Teleki Sámuel grófnál:

Mgs. Gróf úrfi, kedves fautorom a 27 " "
 " " úr, kegyes patronus uram a 36 " "

5. L. Orbán Péternél:

Ajánlom gkdnek becsülettél való szolgálatomat a 18. 19. 21. 37. " "

6. és 7. A *Halmágyi* Istvánhoz és *Cornides* Dánielhez szóló levelek megszólítása egyszerűs mind cím is.

mányban oda menni, a hova amaz ment volt. *Esther*¹ kis asszonyt, kinek szép nevével édes anya s nagyannya a szép és kegyes Bethlen Julia² légyen előtte.

Istennek ajánlom Ngodat hozzá tartozó kedveseivel és maradok Ngodnak

alázatos kész szolgája

Bod Péter mp.

Hévíz 28 Jan. 1749.

2.

Teleki László grófnak.

Hévíz, 1749 május 6.

Nem érdemlettem Ngodtól, hogy a Levélírással fáraszsza Ngod magát s nem is vártam. Részemről szintén elégnek tartom, ha a Mgs Gróf Asszonyhoz ide küldött Leveléből érthetem Ngodnak s kedveseinek örvendetes állapottyokat s legfeljebb is ha Levele P. S.-tájában megemlít. De ha Ngod ez efféle kevés momentumu Levélre való vissza írással terheli magát, én is reá vigyázok osztán, hogy arra a fáradságra okot igen ritkán adjak, — annélkül pedig fogom tenni kötelességemet gyakrabban.

A Mgs. Gróf Asszony Istennek hála jótska egészségben vagyon; mikor szép idő vagyon, nem is ül a maga Házában majd semmit, hanem tölti idejét járkálással.

Köszönöm alázatossággal a Kalendárium közlésében hozzám mutatott Jóakarátját Ngodnak. Találtam benne a mit szeretek, s ha lehetne, hogy reá szerezhetne Ngod, abbeli grátiáját venném szíves köszönettel Ngodnak. Elöttem valami vagyon *de Rebus Hungaricis* minden kedves; mert sok helyről lehet s kell kiválasztanunk az igazat, s néha olyan szemétkben találunk aranyat, a hol nem reménlettünk. Ezen Magyarokról való *Schediasma* nem éretlen ember írása; a *Szászki* Uram Dictatájához közél járt.

A Kegyelmes Isten a Ngod kedves, szive szerint való Társának, a Mgs. Gróf Asszony egészségének helyreállításában mentől hamaréb vigasztalya meg Ngodat s minden kedvetlenségek ellen őrizze a Mgs. Úrfiakkal és kedves kis Estherével. Kinek is méltán dítsérhetem az irását, a mellyel megtisztelte a Mgs Asszonyt. Ha gyakorta ir, nem sokára igen szép író leszén.

Feleségem Ngodnak méltatlan alázatos szolgálója köszöni alázatossággal Ngodnak és a Mgs. Gróf Asszonynak rolla való meg emlékezéseket, Istentől áldást és minden jókat kíván tiszta szívből Ngtokra s kedveseikre.

A Kegyelmes jó Istennek oltalma alá ajánlván Ngodat kedveseivel együtt, maradok Ngodnak

alázatos kész szolgája

Bod Péter.

Hévíz 6 May, 1749.

¹ Teleki Pál, József és Eszter, Teleki László gyermekei. Pál a legidősebb fia, kivel Halmágyi István, a naplóíró, a németországi akadémiákon együtt volt és aki 1755-ben mint őrnagy halt meg. József, később (1753–55) Bod tanítványa, majd 1795-ben koronaőr.

² Gr. Teleki Sándor első felesége, utóbb gr. Thorotzkay Zsigmondné.

3.

Teleki László grófnak.

Hévíz, 1749 május 22.

Kötelességemnek elég tételére, nem pedig a szükség kényszerítésére keresem meg Ngodat mostani Levelem által; melly kívánom teljes indulatból, hogy találja Ngodat lelki s testi vigasztalására Ngod mellé adatott kedves Társát s kedves Úri Gyermekait kívánatos jó állapotban.

A Mgs Gróf Asszonyról, az Istentől nekem rendeltetett jó Pátronámról írhatom Ngodnak, hogy a maga állapotjához képest jó egészségben vagyon; él ugyan most is orvosságokkal, de már jó időtől fogva ollyas nehéz változások nem voltak; reménlem, hogy Isten tovább is kiszolgáltatja az ő Nga életét s nyújtja a mellé a testi áldásoknak a savát, az egészséget. Mikor szép idő vagyon, lehetetlen egy-két órát a maga házában maradni, hanem kijár ő Nga. Feltett szándékát annyira is vitte, hogy Pümköstben, ha Isten azt megengedi érnünk, a Faluban, a Templomban¹ viszsük véghez az Isteni Tiszteletet.

Gróf Mikes Antal² Urammal Tek. Szilágyi Sámuel³ Uram itt volt 19 és 20 praesentis; a székely földére be vitte az Úrfi magával. — Itt igen jó idő jár, sokszori szép esőzésekkel s minden féle föld termése is mutat jó reménységet az esztendő gyümöltösségéről.

Ha szerentsém lett volna Pümköstben Ester KisAsszonyhoz, elhiszem, hogy az Éneklés Mestersége kultsait meg tanulgattuk volna. Azt pedig kétségben sem hozom, hogy József Úrfi a mit jól kezdett vala itt bujdosásban, tökéletességre nem vitte volna. Én különben mindenütt az ő Ngok szolgálatjokra valaholott alkalmatosságom vagyon, készen vagyok s tartom egy nyereségemnek.

A kegyelmes Isten gondviselésében ajánlom Ngodat a Mgs. Asszonnyal s kedves háznépével; engedjen Ngodnak szerentsés életet, idvességés Inneplést. Én pedig maradok mig élek Ngodnak

alázatos kész szolgálója:

Bod Péter

Hévíz 749 22 May.

4.

Teleki László grófnak.

Hévíz 1749 junius 4.

A Győri vagy Magyar Országai Kalendariumot Ngodnak vissza küldöttem; ebbeli Gratziáját köszönöm Ngodnak alázatossággal.

Most a Mgs. Asszony jótska egészségben vagyon s dolgaiban is Isten itt annyira előmenetelt adott, hogy a szerentsésen való végzésekre

¹ A hévízi ev. ref. templom épen Bod papsága idején, Bethlen Kata áldozatkészségéből 1748-ban épült.

² Háromszéki főkirálybíró.

³ Valószínűleg a később báróságot nyert Szilágyi Sámuel.

jó reménységben vagyunk. *Aér* változtatás kedvéért mégyen ő nga most Fagarasba az Aszszonyyal Intzédi Jósefné¹ aszszonyommal három-négy napra; de onnan nem sokára vissza igyekezik.

Nintsen semmi megírásra méltó újság körülöttünk.

Alázatosan köszöntöm a Mgs Gróf Aszszonyt, kívánván ő Ngának egészséges s idvességes hoszsu életet s lelki tsendességet. A Mgs. Gróf Urfiakat s KisAszszonyokat is Ngk kedveseiket tartsa meg Isten ő Ngokat a maga ditsőségéért s nevelje a maga szerelméber.

Istennek ajánlom Ngodat hozzá tartozó kedveseivel együtt és maradok Ngodnak

alázatos, kész szolgája:

Bod Péter.

Hévíz, 4 Junii 1749.

5.

Teleki László grófnak.

Sorostély, 1749 november 3.

Örömmel vettem a Ngod Levelét, mellyben látom, hogy Isten a Ngod útját szerentséltetvén, Ngodat kedveseihez egészségben meghozta. Áldott az Úr Istennek neve érette, a ki kegyelmes gondviselésében tartotta Ngodat s ebben is a Ngodéihoz mutatta irgalmasságát, hogy Ngodat a könnyen történhető veszedelmektől meg őrizte. Én bizonnyal írom, hogy olyan nap egy időtől fogva nem volt, a mellyben Ngod elmémre nem ötlött volna. Kivált minek utánna itt azt beszéltek valami emberek, hogy Lengyelországban felette nagy éhség vagyon, a mellyre nézve a Lengyelek közzül sok Tolvajok támadtak Magyar ország szélein s sok gyilkosságok is esnek. De az Őrnak szemei vagnak az ötet félőkön.

A Mgs. Gróf Aszszonynak itt mind jó egészsége jára szintén Octobernek 29-dik napjáig; de attól fogva többire rosszul volt az Aszszony s fekütt is nagyobb részint, főfájás s étszaka forróság volt ő Ngán; most jobban vagyon, a forróság kezdett mulni.

Még az Tsanád² felől való szöllejéhez nem fogatott ő Nga, mivel hordói nintsenek. Minden felé kerestett, de nem találnak. Ez pedig a szükség mind itt s mind másutt nem annyira az bőségtől vagyon (nóha Istennek hála az is meg vagyon) mint a készületlenségtől, hogy nem reméltenek csak valamire való szüretet is.

A Sámuel Úrfi³ Himlője már szárad; de minth(ogy) igen nagy volt, későre tisztul el.

A Mgs. Gróf Aszszonyt alázatosan köszöntjük Ngod kedveseivel együtt, minden kívánatos jók szíves kívánásával. Elhiszem, hogy mitől fogva Ngod elment volt, a Mgs. Aszszony, a mit Dávid így mondott: *Szemem a he-*

¹ Branyitskai Br. Jósika Judit.

² Szászcsanád, Alsófehérmegyében, Sorostélylyal, Bethlen Kata egyik tartózkodási helyével szomszédos község, a Nagy Küküllő egyik balparti mellékvölgyében.

³ Teleki László öcsese, a későbbi híres kancellár.

gyekre vetem sokszor így fordította: *szemem a havasokra vetem*, ha szintén nem onnan volt is reménsége, de keserves szemekkel szemlélte. Sajnálom, hogy ez a rút Himlő elvette Ngtoktól, mert tudom, hogy a Mgs. Asszonyinak felette nagy megújulására vagy, mikor Ngtokkal lehet.

Istennek ajánlom Ngodat kedveseivel egyetemben és maradok Ngodnak

alázatos kész szolgálója

Bod Péter.

Sorostély 3 IXbris 1749.

6.

Teleki László grófnak.

Sorostély 1749 november 19.

Az Isten áldja meg Ngodat hozzám való jó indulatjáért, a mely szerint nem sajnálotta válaszsát küldeni az én kérésemre s kérdésemre. Én a Mgs. Gróf Asszonyinyal mint a ki mind az Istent szereti s mind én hozzám épen édes Anyai indulattal vagy, az Igeni dolgot eléggé forgatám s az ő Nga tetszéséből az Úrjak Intzédi Úrnak, a ki (a mint írta)¹ az egész eklésia tetszéséből insinualta, azt válaszoltam, hogy elmegyek, tsak az egész Eklésia s Traktus Consesusa légyen meg. Kértem is az Urat azon, hogy ha valaki ollyas ember *contrarius* volna, én inkább maradjak el onnan, nehogy innen a csendességből mindjárt bajra mennek; külömben is *contradictio* alatt paposkodni nem szeretném. Még eddig a dolog ebben vagy; a Héten úgy gondolom, eiválik valamely felé.

Kisobb vagyok én, mintsem Ngodnak meg tudnám hálálni, annál inkább szolgálni irántam való itéletét s hozzám való Propensioját. A mit Ngod méltoztatott insinualni Levelében, *si Fata tulissent*, de már én azon szinte tul vagyok; az Udvarhelyi dolog engemet annyira megháborított a Héten is, hogy az emlékezetitől is irtózom s mintsem én *his Titulis et circumstantiis* arra a Professorságra mennék, inkább mennék a Miriszlai mesterségre vagy a Kótói Papságra. Ngod kebelébe bátorkodom kiönteni Panaszomat. Tiszt. Püspök uram² ide a Mgs. Asszonyhoz hoszszas maga mentő Levelet irt az útból, a mint itt Mikeszásza³ felé haza ment Botsárdról⁴ a szüretéről, de honnan: nem *datatta*, a melyben mindennek engemet vét okául s fundamentomául teszi a Mgs. asszony ő kegyelmétől s Udvarhelyi Gymnasiumtól való elidegenedésének az *én Professorságra való szándékozását*. Lássá meg az Isten ezt a vádot. Én nem szándékoztam soha tsak egy gyermek által is, tsak egy betű irással is senki előtt nem munkálódtam; ha mit tselekedtem azzal a *Gymnasiummal*, a nem Profes-

¹ Levele egész terjedelmében közölve Sámuel Aladárnál id. m. 35—36. l.

² Borosnyai Lukáts János.

³ *Mikeszásza* község Kis-Küküllő megyében, a Nagy-Küküllő vize mellett. Sorostélyhoz csak néhány km. távolságra fekszik.

⁴ *Borosbocsárd* kis község, Alsó-Fehér megyében. Innen keltezte a püspök azon levelét is, melyben bejelentette a ref. főegyháztanácsnak, hogy valószínűleg Székelyudvarhelyt kell telnie. (Sámuel A.: i. m. 34—35.) Oda visszatérőben esett útjába Mikeszásza is.

sorság után való áskapálás volt, *fecit hominis Christiani officii*. Én tudtam, hogy a Hivatalt Istentől kell várni, a magam Tisztét kívántam követni, a másoknak békét hagytam. Ha annak idejében obtingált volna, én indifferens voltam. De az Urat hosszason terhelem a magam dolgommal.

Tholdi Uramról bizonyost nem tudok, már régen, hogy Bécsből irt volt; inkább hiszem eddig közel lesz Erdélyhez valahol. Úgy hallottam, de nem bizonyosan, hogy az Úr mellé Bánffy Dienes¹ uram mellé menne, nem lévén sehová Hivatala, ott pedig esméretes, talám Inassa fogott lenni az Urnak gyermek korában. Mihellyt alkalmatosság léssen, Tiszt. Ajtai Uramhoz írok, és onnan megtudom, mert ő kglme a szegény Academicusok dolgának centruma. Négyen jönnek, mind alkalmas subjektumok Tholdi, Huszár, Torjai, Boda. Egyiknek helye léssen az Urnál Bánfi Zsigmond² Uram ő Ngánál.

Generalis Bethlen Farkas³ Uram az étszaka itt hált; ma Szebenbe ment Haller Pál⁴ Urammal a Generalis udvarlására; de nem sokara vissza jő. *Quantum mutatus ab illo?* Epen szelíd báránnyá vált; modestia és moderatio mindení dolga.

A Mgs. Asszony meglehető állapotban vagyon. Már ugyan érzi ő Nga is a tél elközelítését.

Mgs. Grófné Asszonyomat Feleségemmel együtt alázatosan köszöntjük minden jóknak szives kívánásokkal. Ugy a Mgs. Urfiakat és Kis Asszonyokat is.

Istennek ajánlom Ngodat hozzá tartozó kedveseivel és maradok Ngodnak

alázatos kész szolgálja:

Bod Péter s. k.

Sorostély 19 9bris, 749

7.

Teleki László grófnak.

Sorostély, 1749 december 1.

Sietve kellek járnom Hévízre egyetmásotskámnak egybe szedésére; mellyre nézve nem lehetne Ngodnak udvarlanom Kerczesorán. Már én a Hivatalhoz tartván magamat, elmégyek Igenbe, Isten tudja mire. Ezen változásom félek ha nyakát szakasztya némelly jól (*prout praesum*) kezdett dolgaimnak; igazgassa Isten maga ditsőségére dolgaimat. Ha Isten tsendes lakást és maradást ád abban a helységben, szándékozom, hogy régtől fogva való Collectátskámat *Lingva Eruditorum* kezdjem rendbe szedni, ugy inkább reménlem, hogy másoknak is hasznokra fordíthatatnék. Erre

¹ Gr. Bánffy Dénes könnyelmű, költekező erdélyi főúr, kiről Halmágyi I. J. naplója igen sok érdekes adatot őrzött meg.

² Marosszentkirályon, Alsó-Fehérmegyében lakott gub. tanácsos. Az Erd. Nemz. Múz. őrizetében levő gr. Tol'dalagi levéltárban számos levele van.

³ Bethlen Farkas generális, Sámuel fia, Bethlen Kata öcscse meghalt 1763-ban. Szerzeményeit iskolai czélokra hagyta.

⁴ Később fehérmegyei főispán, Gr. Teleki Pál sógora.

Tavaszel felé megkivántatnék a Ngod kezénél lévő *M(anu)s(crip)tum* is, a melyly iránt igen kérem Ngodat, hogy ha transumáltathatya, hadd jöjjön osztán kezembe jó cura alatt.

Én ez után is Ngod Gratziájába ajánlom magamat és dolgaimat, bátorságosan ragaszkodván a Ngod megtapasztalt hozzám való jó indulatjához. Ngod is pedig nekem úgy parantsoljon a miben alkalmasnak itél, mint a kiről elhitetheti azt, hogy csak azt nem cselekszem meg, a mit nem lehet.

Mostan ez egy kérésem vagyon Ngodhoz, hogy ha ez után Mgs. jó Patrona Aszszonyom meg fogja keresni Ngodat valami reám nézendő akkor Specificalandó dologban, ne sajnálja Ngtok hozzám abban is megmutatni jóindulatjokat, én is kívánom háladatosságomat azért is megbizonyítani.

A méltóságos Gróf Aszszonyt alázatossággal köszöntöm a Mgs. Úrfiakkal s KisAszszonyokkal egyetemben minden jóknak szíves kívánásokkal. Istennek ajánlom Ngodat minden kedveseivel egyetemben és maradok Ngodnak

alázatos kész szolgálja

Bod Péter.

Sorostély 1 Xbris. 749.

8.

Teleki László grófnak.

Magyarígen, 1750 márczius 21.

Igenbe érkezvén Pénteken, mindjárt T. Dantzka Urammal kivántam beszélni az öreg Aszszony dolgában. Bajtsiné Aszszonyomat minthogy két nevetlen gyermeketskéi vagynak, maga mellett nem jovalja ő kglme: hol hadja pedig nincsen; talán más okból sem egészen biztathatná Ngodat véle. Enyed felé járván a héten, volt gondja ezen dologra, tudakozott Enyeden s másutt is, de még nem találkozott olyan, a kit maga is a Ngod udvarában alkalmasnak itélt volna. Várákoztattam volna itt jó szível a kocsit, ha reménség lehetett volna; tudom, nem neheztelt volna meg grófné Aszszonyom; de reménség olly hamar időre nintsen. Igyekezek pedig egész indulattal ez után is szerzeni.

Az Úr Istennek ajánlom Ngodat Mgs. Grófné Aszszonyommal s kedveseivel egyetemben, a ki lelki, testi jovaival áldja meg, étellel s egészséggel s közeleb pedig örvendetes és idvességes innepléssel szeresse Ngtat. Magamat pedig ajánlom továbbra is Ngd gratiájában; maradok, míg élek Ngodnak

alázatos, kész szolgálja:

Bod Péter.

M. Igen 21 Marty 750.

A levél hátán Bod P. kezével: Az Ekklesiára nézve Hazajöveletem jól esett, mert mostanság egy néhány halott esett s az szomszédokban elromlott beteges öreg emberek a Paptársaim, a kik nem örömet szolgálhatnak s nem is lehet. Magamrá nézve ittlétem ismét elég nyughatatlanságomra vagyon, de az lsten talán nem nyujtja sokára ez bajomat.

9.

Teleki László grófnak.

Magyarigen, 1750 április 6.

Nintsen ugyan semmi ollyas megírásra méltó dolgom, mindazáltal kötelességemnek tartom Ngodat Levelem által megkeresni.

Az Úr ő Excellentiája¹ jó egészségben vagyon s a mint mondják tserefázza hatalmason a tselédit, a kik még vagynak. Készül Gernyeszegré, de nem tudom az indulás terminussát mikor leszén. A tzelnai oláhok inkább hiszem, hogy ha rajtok állana, azt a napot fel iratnák az olá(h) Kalendáriumba. Most az Úr Teleki Lajos Uram ő Nga ott vagyon, nem régen jött oda.

Magam állapotja iránt mit irjak Ngodnak? Nem tudom. Siratom minden nap szegény beteg Feleségemmel való böldogtalan sorsomat; sajnálom szegényt felette, hogy oly sokáig vagyon az Isten sajtójában, de ha Istennek úgy tetszik, nincs mit szoljak.

Az én itt való jó gyámolomnak is Dantzkai Uramnak ennyivel vagyon jobban dolga, hogy jó Felesége szemci előtt vagyon. Ki is az Innepek után való napon esvén betegségbe, mindjárt más segítségére szorult, magától meg sem fordulhat. A fájdalom a Forgó tsontokban vagyon s onnan hat egyéb részekre. A mint a *Passioit* elő mondja, megegyeznek azzal, a mii a Medikusok irnak de *Dolore Yisyadico*. Itt az a rosz vagyon a nyavalyán feljül, hogy a sints, a kit lehetne consulálni. Az egyik gyermeketskéjét is úgy el gyötörte az hurut, hogy tsak a lélek hogy még benne maradott, de tellyességgel elfogyott.

Megismerhettem könnyen, hogy az én Istenemtől nékem specialiter adatott Patronám nem volt közél az én betegemhez, mert én mind e mai nagig Fogarasból való eljövetelemtől fogva tudósítást nem vettem, hanem most ezt is megparantsolta ő Nga, hogy tudósítsanak, által látván, hogy így vagyon a dolog.

Köszönöm alázatosan M. Grófné Aszszonyom ő Ngának, hogy orvosságot küldött az én elalélt szegény betegemnek. Kételkedem, ha a megírt mód szerint éltették-e véle, vagy tsak inkább elmulatták.

Istentől minden testi és lelki jót kívánok ő Ngának s Ngok kedveseinek, kiket Isten neveljen a maga ditsőségére a Ngtok kezek alatt.

Istennek kglmes gondviselése alá ajánlom Ngodat kedveseivel egyetemben és maradok míg élek

Ngodnak

alázatos szolgája:

Bod Péter.

M. Igenben, 6 Aprilis 750.

¹ Teleki Sándor gr, a Teleki László édesapja, kiről Bod Péter előszavában úgy emlékezik meg mint „a ki különös kemény természetű volt; de afelől az Isten házához tudományokhoz és az egyházi rendhez való szeretet és jóindulat igen meg volt benne“. Nagy Iván (XI. 91.) tévesen írja, hogy Bod az Athenást neki ajánlotta volna. A múlt megjelenésekor Teleki Sándor már rég nem is élt. Meghalt 1754 szeptember. 5-én, 76 éves korában.

10.

Teleki László grófnak.

Alsó-Ucsa, 1750 május 20.

Épen most érkezém Utzára¹ Fagaras felé sietvén, talán még eddig életben lévő betegemnek látására. Kötelességemben járó dolognak tartottam az Urat² Tzelnáról tudósítani két-három szóval. — Az Úr ő Excja jobban vagyon; azt mondja maga felöltözik s másokat is magához admittal, de az ábrázatja azt mutatja, hogy rosszul vagyon, erőssen elfogyott. Én láttam Hefőn estve is, — minekelőtté elindulnék, — meglátogatván ő Excáját. A Dr. három vagy négy nap mulva visszament, azt mondotta, nintsen olyas nehéz nyavalyája; de magának a Doctornak volt, mert mostanra terminált Házassága iránt s neki lakodalomra kellett készülni. Másos Fiasztól együtt elszökött, nem álhatván a tseréfázást. Titi tzigány is egy más inassal, de nevét nem tudom; még csak botskoros volt.

Bártsak itt találhattam volna Ngodat. Én ugyan úgy akarok vala, hogy virradtig Fagarasba menjek, de nem lehet.

A Nyáron léssen szükségem a Historiákra, a mellyeket Ngodnak communicáltam vala. Ne sajnálja Ngod olyan dispositio alatt hagyni, elmenvén Zörén Vármegyébe, had jőjjenek kezemhez in securitate, én ismét jó szível közlöm Ngoddal, midőn kívántatni fognak.

Istentől minden jót kívánok Mgs. Grófné Aszszonyomnak, Ngod minden kedveseinek.

Istennek ajánlom Ngodat és maradok míg élek Ngodnak

alázatos kész szolgálja

Bod Péter.

A. Utza 20 May 750.

11.

Gróf Teleki Lászlóné Ráday Eszter grófnőnek

Fogarás, 1750. június 9.

A jó Feleség Salamon ítélete szerint is igen nagy nyereség, a melly akármelly világi kincsnél drágább. Nagy nyereségetől választá azért el az mindenható Isten engemet, midőn ma reggel hat óraker jó Feleségemet³ életének huszonkettődik esztendejében s velem való lakásának harmadikban súlyos nyavalyái után szép tsendességgel e Világból kivévé.

Ditsőséges a szenteknek halálok az Ur szemei előtt, hogy azért halálában is megbetsültenék, az én Krisztus vérében megszenteltetett kedves Feleségem, Tsütörtökre rendeltetett tisztességes földbe való takarítása meghidegedett tetemeinek. Ezt alázatosan kívántam Ngodnak jelenteni s ha Ngod állapotja azt engedné, arra az alkalmatosságra bizodalmason hívni.

¹ Alsó-ucsai község Fogarás megyében, az Olt mellett, a balparton.

² Czelnai község Alsó-Fehér megyében. Az erdélyi Hegyalja egyik híres bortermelő faluja.

³ Enyedí Mária, Sámuel leánya. Egybekeltek 1748 márczius 9-én.

Kivánom, Isten Ngod s kedveseit minden szomorúságok ellen és kedvetlenségek ellen oltalmazza, tiszta szivből kivánom Ngodnak

alázatos kész szolgálja:

Bod Péter.

Fagarasban 9 Junii 1750.

Az én áldott Pátrona aszszonyom tegnap jobban volt, az étszaka rosszszul volt, most ismét jobbatskán vagyón és így igen álhatatlan az állapotja.

12.

Gróf Teleki Lászlóné Ráday Eszter grófnőnek.

Fogaras, 1740 junius 12.

Ngod vigasztalással tellyes Levelét vettem alázatossággal, mellyért Isten áldja meg Ngodat és kedveseit.

Eltakarittatása az én idvezült jó Társamnak tegnap volt, nagy tisztességgel, mert néki holt tetemeit is az Mgs. Grófné aszszonyom¹ ó Nga megbetsüllötte; midőn az édes szülei házoktól a maga udvarába ének szóval hozatta; a holott két Prédikáziók voltak. Prédikált Tiszteletes Jantso Uram a *Job Részét választó Máriáról*, mást Tiszt. Martonfalvi Uram a Királyfalvi Pap (ki is tsak történet szerint fordult volt ide) az élet mulandóságáról. Immár nálam hagyta jó emlékezetét, maga elmenvén; el is hiszem, mint hogy a Jézus véreben megigazult volt, hogy benne is bételik a bölts Salamon szava, kivált előttem: *Az igaznak emlékezete áldott.*

Viszszamenetelem Eklésiámban mikor és miképpen leszen, nem tudom; mert az én e Világon való egy Mindenem a Mgs. Gróf Aszszony tsak rosszszul vagyón; a míg jobban nem leszen, örömet el nem hagyom, hanem ha a nagy kételenség kergeti el. Hévízre is ő Ngával felmenni akarnék, hogy a kis leánykát meglássam.² Szombaton felmenni akart; de az éjjel ismét igen rosszszul volt a feje s nem lehet.

Most is azt irom, hogy ha lehetséges leszen, elmenetelemkor megudvarlom Ngodat alázatossággal. Külömben tudja Ngod, hogy más alkalmatosságán kell mennem s a mint az utat előmbe írják, a szerint a Regula szerint kell járnom.

Istennek oltalmazó kezeiben ajánlom Ngodat kedveseivel egyetemben és maradok míg élek

Ngodnak

alázatos, kész szolgálja:

Bod Péter.

Fagaras 12 Junii, 1750.

¹ Bethlen Kata.

² Árva kis leányát Katát érti, kit később évekig gróf Bethlen Kata neveltetett.

13.

Teleki László grófnak.

Magyarigen, 1750 június 28.

Hosszas nyavalyái után Isten Fogarasban kiszólitá e Világból az én jó Társamat; de eltakarítására után is mindjárt vissza nem jöhöttem, mert Mgs Grófné Aszszonyomnak¹ az alatt fülbe és fejébe költ; melly nyavalyában olyan kint látott, a mellynél soha nagyobbát nem szenvedett három egész hetek alatt, kiváltképpen a 27- ma praesentis ad 20 estveli kilentz óráig. Már alig reménlek vala életet, de osztán akkor megfordulván, szünt a főben való nyilalás s tsendessége s álma is volt bőven; melly három hetek alatt nem vala. Jó reménség lévén gyógyulása iránt, engemet is vissza bocsáta régen elhagyott Ekklesiámban. Utamban ejtettem Kertzesorát, hova is mentem 24- dik délután, 25- dik ott voltam, 26- dik jó reggel jöttem el. Elhiszem, hogy meg(irt)a Mgs. Grófné Aszszonyom² az ott 23- dik estve esett Casust, a mellyet cselekedett Ngodhoz való szoros obligatiojából; de azt Ngod úgy végye elméjére, hogy Grófné Aszszonyom akkor volt in *primo fervore* s az az ő ngát elfogyató gyermekeihez való gyenge indulat talán az irásban sokra is vitte; e mellett hogy még akkor mint légyen, nem annyira ruminálhatták.

A casust szívem szerint sajnálom; de hogy az Aszszony vigasztalására akkor oda mehöttem, ezt örülöm. Nints semmi félelem az Úrfi szeme iránt; a szemfény s a mellette lévő fekete is minden baj nélkül vagyton, a szem vége felé való fejéren látszik a véresség, — de ez is óránként tisztulni látszik; a látásban semmi hiba nintsen, kivált hogy már a boros ruha, mellyel az aszszony raggatja a dagadást elszívta. Én mind a három személyel, kik ezen scénában forognak, kívántam szóllani különösen, talán nem sine fructu. Az Aszszony megengedett a szegény Vámosinak, ő kgye is magát jóra igéri, az Úrfi is remittálni láttatik. Szégyelli inkább az Úrfi s azt mindennél nagyobbának tartja, de már factum infectum fieri nequit. Tsak Ngod hitessé el magával, hogy veszedelmes dolog ott nintsen, a mennyiben észre le(he)t venni s meg ne háborodjék. Elhiszem, hogy Ngod erre jó haza; ne sajnálja Ngod hírt adatni, had menynek le Sárdra³ bár csak egy szóra s a Ngod látogatására.

Az Úr Horvát Uram s az Aszszony is Kertzesorára feljöttek volt, de hála Istennek, hogy olyan roszszul nem volt a dolog, a mint hallották volt.

Hogy az Aszszony jó egészségben lett volna, azt nem mondom, mert fő fájása volt ő Ngának s abból bágyadása; de azt szerzé mind a Ngod után való esdeklése, mind a sok interveniáló baj s építés körül való fáradozása. Mikor ott voltam, akkor a szarvazását vonatta ő Nga s egész nap alatt ültünk az építők mellett. Mind könnyebb volna, bár tsak egy jó serény szolga volna ő Nga mellett, a ki a Munkások körül serénykednék, szerzene nyugodalmat, de az ollyannak apja, annya meghólt.

Istennek ajánlom Ngodat és maradok mig élek Ngodnak

alázatos, kész szolgája:

M. Igen 28 Junii. 1750.

Bod Péter.

¹ Bethlen Kata.

² Levele a Telekiek ezen ágának az Erdélyi Nemzeti Múzeumban őrzött levéltárában nem maradt meg.

³ Sárd jó borteremő község Alsófehérmegye magyarigeni járásában.

14.

Teleki László grófnak.

Magyarigen, 1750 július 20.

Ugy reménlem, hogy vette Ngod eddig a Postán Gr. Teleki Sándor¹ Uram dolgában írott tudósításomat, a mely nem az én szándékom szerint ment; mert én mindjárt válaszoltam, de a mint hallottam Károlyvárt késett a Postára tétel alkalmatosságával, mellyen igen busultam s neheztem is; de nem tehettem rolla.

A Levelemet elküldöttem vala már a Postára Ngodhoz, midőn az Úr ő Exciája hozzám küldvén, kéréte a Ngod levelét, a melyet nekem írt volt Ngod, hogy abból informatiot vehessen jobban a fen forgó materiáról. Minthogy az előtt való napon ő Exjával *in longum et latum* eleget beszéltem volt Ngod iránt s néha keményen is, de *cum decentia* a mint illet s meg is mondtam, hogy Ngod iránt az egész országban mindenek más indulattal s *opinioval* vagynak, *Militarisok, Cameralisták, Patrioták* s ő Exciája egyedül vagyon ollyannal a mitsodással vagyon, Atya lévén. Közlém a dolgot Dantzkai urammal is s úgy találók, hogy kárt semmit Ngodnak véle nem téznek, ha a Levelet felküldöm, sőt talán hasznót; mert kitetszik a Ngod és Gr. Teleki Lajos Uram Leveleit computálván, hogy nincsen Ngodnak semmi közi a Sándor Úrfi dolgához. — Mind a Ngod s mind a Teleki Lajos Uram Levelét felküldöttem, okát tselekedetemnek megírván hogy én ugyan a nékem írott Levelet nem tartoznám senkivel communicálni, de tselekszem 1. az ő Exciájához való engedelmességem megmutatására, 2. azért, hogy úgy itélek ő Exciájáról, hogy midőn az igazságot meglátja miben álljon, attól senki el nem fordítja, 3. mert eszre veheti ezen Levelekből, hogy nem ugy vagyon a dolog, a mint itél, hogy a két nagyobb fiai serkengetnék Sándor Úrfit azokra, a mellyeket cselekszik. Megkivánom én is, 1. hogy a leveleket küldje vissza kezemhez, 2. Sándor Úrfi iránt Ngodnak válaszoljon hamar, nehogy valami kár következék. Ezen tzedulámat olvassa meg elsőbben is, a mely valamit tsak tett. A Leveleket megolvassván, vissza küldötte, reám is — ugy tapasztalom — meg nem nehezelt; talám még nagyobb indulattal vagyon.

Most Tzelnán a vérhas igen uralkodik, sokan is holtanak meg benne gyermekek s jó felserdült legények is.

A Ngod nékem írott Levelét visszaküldöttem Ngodhoz azért, hogy Ngod lássa meg, hogy nem volt semmi benne, a mit ő Exciája meg nem láthatott volna. Külömben ha valami ollyas lött volna, én oda nem adtam volna.

Károlyvárra² Nagy Gábor Uramhoz akadt valami Magyar országi legény; ha ollyan a millyennek describálják, szelid, jámbor, jó deák, német író is: éppen Ngodhoz való volna. Dantzkai Uram ugy akarna, hogy ha itt megfordulhatna közöttünk, jórendin észre vennők, ha Ngodhoz való volna. Pogány Uram minthogy talán elszándékozik Magyar országra, ez

¹ Id. gr. Teleki Sándor második nejétől, Petki Nagy Zsuzsától 1739-ben született kisebb fia, Teleki László öcsöce.

² Gyulafehérvár.

lenne Ngod könnyebbitésére. Ha Ngodnak valami szándéka leszen akár Nagy Gábor Uramhoz, akár ide Dantzkai Uramhoz jó leszen tudósítást tenni.

A tolvajok iránt való sokféle hir elhiszem megjárta Fagaras földét is. Az után, hogy Mara Uramnál volt dolgok, nem hallatott semmi olyas kártételek. Hadik Generalisnak¹ parancsolt mindazonáltal a Commendérozó Generalis, hogy vigyázzon az alkalmatosságokra.

N. Dantzkai Uram és Dantzkainé Aszszonyom alázatosan köszöntik Ngodat a Mgs. Aszszonynyal együtt. Én is ő Ngát s Ngtok kedveseit minden jóknak Istentől való kívánással. Isten Ngtokat minden gonosztól olalmazván, minden javaival áldja meg, kívánom szivemből és maradok m ig élek Ngodnak

alázatos kész szolgálja:

Bod Péter.

M. Igenben 1750. 20 Julii.

Levelem elküldésében akadályom esvén, az alatt Tzelnán megfordultam; a Ngod levelét is asztalom láttam sok indorsatioval *de dato Kertzesora 14 Julii László fiam levele etc.* Egész historia vagyon a hátára írva, de nem olvashatám el. Az Úr is érzi a nyavalyát, a melly uralkodik ott, de orvosolja magát curiose, még eddig az Úrti és a Praeceptora eritáltak tsak el. 24. Julii.

---

¹ Hadik András gróf tábornok, utóbb 1764-től 68-ig Erdély fő hadi parancsnoka és kormányzója.